

Το μορατόριουμ έληξε: Μπορούμε να φανταστούμε το τέλος του καπιταλισμού

Πρώτα τα καλά νέα. Το μορατόριουμ στη φαντασία για το τέλος του καπιταλισμού, που σημείωσε τη δεκαετία του 1990 ο Fredric Jameson, έχει τελικά λήξει.

(...)Σήμερα, είναι ευκολότερο να φανταστεί κανείς το τέλος του κόσμου παρά τη συνέχιση του καπιταλισμού όπως τον ξέρουμε.

E.Morozov

Πολυκρίσεις, μετα-καπιταλισμός, το μέλλον της εργασίας, μετά-ανάπτυξη, θεωρία των κοινών.

Αυτές είναι λίγες από τις επικρατούσες θεωρίες για τη συνθήκη του καπιταλισμού που βιώνουμε και το ξεπέραςμα της. Μέσα σε αυτές αναπτύσσονται σενάρια και προϋποθέσεις για την επόμενη μέρα.

Κάποιες έχουν αντίστοιχο ενδιαφέρον με τις θεωρίες των ουτοπικών σοσιαλιστών του 19ου αιώνα· ενισχύουν και αναδεικνύουν όψεις ενός κοινού οράματός, το οποίο όμως δεν μπορούν να κάνουν πιο συγκεκριμένο. Άλλες θυμίζουν σοσιαλδημοκρατικά αιτήματα, τα οποία ταυτίζουν τη διαχείριση του καπιταλιστικού μετασχηματισμού με τη διαδικασία υπέρβασής του, ενώ, συγχρόνως, υποτιμούν τη σημασία της ταξικής πάλης - ή φτάνουν στο σημείο να την καταστέλλουν.

Σχεδόν όλες αυτές οι θεωρίες, όμως, αναπτύσσουν σημαντικές δυναμικές και αποτελούν χρήσιμες ασκήσεις ύφους, περιγραφικής ικανότητας ακόμα και θέλησης, για το πως θα έμοιαζε μία μη καπιταλιστική κοινωνία (σε διαδικασία μετασχηματισμού). Είναι άραγε αυτή η εποχή, η εποχή που επιτέλους οι καπιταλιστές θα αγοράσουν μόνοι τους το σκοινί που θα τους κρεμάσει;

Πολλοί/ές είναι πάντα πρόθυμοι/ες να απαντήσουν, ναι. Η εποχή κρύβει μεγάλες δυνατότητες, θα πουν. Μπορεί να ισχύει. Εντούτοις, η επιβίωση ή η υπέρβαση του καπιταλισμού, δεν επαφίεται απλά και μόνο στην εποχή και τις δυνατότητες της. Στην πρόσφατη ιστορία έχουν υπάρξει εποχές, οι οποίες θα αρκούσαν από μόνες τους για να βάλουν φωτιά στον κάμπο: Η επανάσταση των Μπολσεβίκων, η γερμανική επανάσταση, τα ερείπια του ναζιστικού τρόμου, οι αγώνες εναντίον της αποικιοκρατίας, οι αναπάντεχες κρίσεις μετά το υποτιθέμενο “τέλος της ιστορίας”.

Για να μπορέσουμε να απαντήσουμε στο αν και με ποιους τρόπους θα καταρρεύσει ο καπιταλισμός, χρειάζεται να απαντήσουμε σε μία σειρά από ερωτήματά: πότε, από ποιούς, πώς, τι θα τον διαδεχθεί. Οι θεωρίες για τον μετα-καπιταλισμό κατά βάση περιγράφουν μία μελλοντική κοινωνία. Όμως, σε

κάποιον βαθμό τον αποσυνδέουν από τον τρόπο έλευσής του και από τα υποκείμενα της σύγκρουσης. Η μελλοντική κοινωνία, ή ακριβέστερα οι συνθήκες της διαμόρφωσης της, θα προκύψουν από τον τρόπο, τον τόπο και τα υποκείμενα της σύγκρουσης με τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Για την ανάλυση των παραπάνω και για να απαντήσουμε εν τέλει στο ερώτημα αν ανατρέπεται ή αν καταρρέει ο καπιταλισμός, θα συζητήσουμε πάνω σε τρία σενάρια ανατροπής/κατάρρευσης που είναι ιδιαίτερα διαδομένα:

την αυτοματοποιημένη τεχνολογική ευτοπία,

τη δυστοπική περιβαλλοντική καταστροφή του πλανήτη,

τη στοχαστική τοποθέτηση πάνω στην αλλοτρίωση που επιβάλλει στα υποκείμενα ο σύγχρονος (δυτικός) τρόπος ζωής.

«Ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει γιατί οι μηχανές θα κάνουν τις δουλειές»

Αναδεικνύεται διαρκώς μία πίστη ότι η τεχνολογία μπορεί να αποτελέσει, όχι απλά το μέσο/εργαλείο κτλ της εργασίας, αλλά τον ίδιο τον «πράττοντα» της εργασίας. Οι βιομηχανικές επαναστάσεις, ή/και οι αλλαγές στις μεθόδους διοίκησης, φαίνεται να εισάγουν όλο και περισσότερη αυτοματοποίηση στην παραγωγή. Έτσι αναπτύσσεται μία κοινή πίστη, την οποία μοιράζονται ριζοσπάστες (άνθρωποι με καλές προθέσεις) αλλά και δισεκατομμυριούχοι: ότι, δηλαδή, η επικείμενη μετατροπή της παραγωγής σε μία πλήρως αυτοματοποιημένη τεχνολογική διαδικασία είναι προ των πυλών.

Θα ισχυριστούμε ότι μία τέτοια μετατροπή είναι σε σημαντικό βαθμό ανέφικτη. Η ανθρώπινη εργασία είναι αναγκαία για την παραγωγική δραστηριότητα εντός του καπιταλισμού. Ο σκοπός της χρήσης της τεχνολογίας από τα δρώντα υποκείμενα είναι σημαντικό θέμα στο έργο του Μαρξ. Ο Μαρξ ισχυρίζεται ότι η εγγενής τάση της εισαγωγής της αυτοματοποίησης στη βιομηχανική παραγωγή, αν εξεταστεί απλώς με βάση τα χαρακτηριστικά της τεχνολογίας, θα ήταν η μείωση της διάρκειας της εργάσιμης ημέρας. Ωστόσο, αν εξεταστεί ως η τεχνολογία που παράγεται και εισάγεται εντός του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, τότε η αυτοματοποίηση έχει ως πραγματικό αποτέλεσμα, σύμφωνα πάντα με τον Μαρξ, την επιμήκυνση της εργάσιμης ημέρας.

Αυτό συμβαίνει επειδή οι καπιταλιστές ιδιοκτήτες της τεχνολογίας χρησιμοποιούν την αυξημένη παραγωγικότητα προκειμένου να αυξήσουν περαιτέρω τη συνολική παραγωγή. Η μαρξική σκέψη, κατά την ανάλυση της εκμηχάνισης της μεγάλης βιομηχανικής παραγωγής, είχε φτάσει στο συμπέρασμα ότι η πραγματική σημασία της αυξανόμενης μετατροπής της παραγωγής σε περισσότερο αυτοματοποιημένη τεχνολογική διαδικασία δεν απορρέει από το γεγονός ότι η τεχνολογία επιτελεί από μόνη της εργασία, αλλά από δύο σημαντικές συνθήκες.

Πρώτον, τον ενδο-καπιταλιστικό ανταγωνισμό, καθώς οποιοσδήποτε καπιταλιστής παράγει το ίδιο

προϊόν σε μικρότερο του «κοινωνικά αναγκαίου χρόνου εργασίας» - δηλαδή με μεγαλύτερη της μέσης παραγωγικότητα- αποσπά πλεονάζουσα υπεραξία από τους υπόλοιπους (με δεδομένες τις άλλες παραγωγικές συνθήκες). Δεύτερον, με την εισαγωγή μηχανών το κεφάλαιο αποκτά πλεονέκτημα και απέναντι στους εργαζόμενους/στις εργαζόμενες. Η αυτοματοποίηση της παραγωγής και η αύξηση της παραγωγικότητας έχουν ως αποτέλεσμα την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, μια βασική αντίρροπη τάση της οποίας είναι και η αύξηση της εργάσιμης ημέρας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η τεχνολογία λειτουργεί ως το μέσο με το οποίο οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής αποξενώνουν ακόμη περισσότερο τους/τις εργαζόμενους/ες από την ίδια του την εργασία.

Όπως έχει τονίσει ο Μπίμπερ, πρέπει να επιστρέψουμε σε όψεις της μαρξικής σκέψης για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα: «η μνημειώδης αύξηση των παραγωγικών δυνάμεων που προέβλεψε ο Μαρξ στη μετακαπιταλιστική κοινωνία δεν επρόκειτο να προέλθει σε πρώτη φάση από τη νέα τεχνολογία, αλλά επειδή τότε θα επικρατούσαν μη σμιθιανές συνθήκες παραγωγής» (σ.σ δηλαδή συνθήκες μη καταμερισμού της εργασίας).

Αυτή η τοποθέτηση μας δείχνει ότι σε ένα κομμουνιστικό μέλλον η εξαγωγή της υπερεργασίας και του υπερπροϊόντος (αναγκαία ώστε η παραγωγική δραστηριότητα να υπερβαίνει την παραγωγή των μέσων συντήρησης της κοινωνίας και το υπόλοιπο να επιστρέφει στο κοινωνικό σύνολο για την κάλυψη κοινών ή νέων αναγκών) θα ήταν εφικτή, όχι λόγω της νέας τεχνολογίας αλλά λόγω μιας νέας αυτεπίγνωσης των εργατ(ρι)ών και της επικράτησης νέων σχέσεων παραγωγής, όπου "η εργασία θα έχει γίνει όχι μόνο μέσο για να ζεις, αλλά και η πρώτη ανάγκη της ζωής".

«Ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει γιατί δεν θα υπάρχει πλανήτης»

Τα τελευταία χρόνια έχουμε επιπλέον λόγους να θέλουμε να αλλάξουμε τον κόσμο. Η ευρύτερη περιβαλλοντική καταστροφή συνιστά μια πρωτόγνωρη και πιεστική απειλή για την ανθρωπότητα και ειδικότερα για τους «από κάτω». Χρησιμοποιούμε καταχρηστικά τον όρο "ανθρωπότητα" καθώς δεν (πρέπει να) αντιμετωπίζουμε την περιβαλλοντική καταστροφή ενιαία αλλά με όρους ταξικής κοινωνίας, η οποία έχει αντικροούμενα συμφέροντα και επιδιώξεις.

Η κλιματική κρίση σε όλες της τις όψεις, - αιτίες, συνέπειες, τρόποι αντιμετώπισής της - διαπλέκεται στενά με τον καπιταλισμό και τις ανισότητες που αυτός αναπαράγει. Υποκαθιστώντας διαρκώς ανθρώπινη εργασία με μηχανές, ο καπιταλισμός από τη μία αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας, από την άλλη αυξάνει και τις ενεργειακές/υλικές του ανάγκες. Η παλαιότερη αντίληψη περί αφθονίας των ορυκτών πόρων δημιούργησε την εντύπωση ότι η αύξηση των ενεργειακών απαιτήσεων της αυξανόμενης βιομηχανικής παραγωγής θα μπορούσε να είναι πρακτικά άπειρη. Με αυτό το τρόπο η "υλική βάση" του καπιταλισμού αποσιωπήθηκε, ωστόσο η κλιματική κρίση τη φέρνει ξανά στο προσκήνιο.

Η κλιματική κρίση προκαλείται αφενός από ένα οικονομικό σύστημα που διαχρονικά ευνοεί τους

λίγους οικονομικά ισχυρούς, μέσω της εκμετάλλευσης των πολλών και οικονομικά ασθενέστερων· αφετέρου, οι οικονομικά ισχυροί επιχειρούν να χειραγωγήσουν την όποια διαδικασία αντιμετώπισής της προς όφελός τους, μετακυλίνοντας το κόστος της στις υποτελείς τάξεις. Πολλές φορές, οι συνέπειες της κλιματικής κρίσης ενισχύουν τις ταξικές ανισότητες, καθώς πλήττουν δυσανάλογα τους οικονομικά ασθενέστερους, τόσο σε επίπεδο αναπτυγμένων καπιταλιστικών κέντρων, όσο και σε παγκόσμια κλίμακα.

Με άλλα λόγια, αυτοί που φέρουν το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την κλιματική κρίση, όχι μόνο πλήττονται λιγότερο, αλλά επωφελούνται κιόλας από αυτήν. Οι πετρελαϊκές εταιρείες, λόγου χάρη, εμφανίζουν κέρδη ρεκόρ και επιδίδονται σε πλιάτσικο καθώς οι πραγματικές πολιτικές πράσινης μετάβασης αναστέλλονται και ακυρώνονται διαρκώς.

Αρκούν τα παραπάνω για να διατυπώσουμε τη θέση ότι ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει κάτω από το βάρος της περιβαλλοντικής κρίσης; Το αντιεπιχείρημα σε μία τέτοια θέση είναι ότι ο μόνος φυσικός πόρος που χρειάζεται ο καπιταλισμός είναι η ανθρώπινη εργασία. Στον βαθμό που η ανθρώπινη εργασία συνεχίζει να είναι διαθέσιμη, τότε μπορεί να συνεχίσει να υπάρχει και καπιταλισμός. Όπως μας δείχνει η δυστοπική λογοτεχνία, ακόμη και μία κοινωνία τύπου MadMax δεν παύει να είναι μία κοινωνία βιομηχανικής παραγωγής.

Γράφουμε τα παραπάνω για να φτάσουμε στο ακόλουθο συμπέρασμα: Στην πραγματικότητα, δεν μπορεί κανείς σήμερα να είναι μόνο αντικαπιταλιστής ή μόνο οικολόγος.

Χρειαζόμαστε μια κομμουνιστική στρατηγική κατά την οποία η κατά περίπτωση μείωση ή αύξηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, θα θέτει ως στόχο την κάλυψη των αναγκών και των επιθυμιών των ανθρώπων σε συνδυασμό με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη συνέχιση της ανθρώπινης δραστηριότητας σε αυτό.

«Ο καπιταλισμός θα επιβιώσει/θα καταρρεύσει γιατί διαρκώς (νιώθουμε ότι) τρέχουμε και δεν φτάνουμε»

Οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες - δηλαδή εμείς οι ίδιες/οι- διακατεχόμαστε από την ακόλουθη συνθήκη.

Ο Χ. Ρόζα στο «Επιτάχυνση και Αλλοτρίωση» σχολιάζει: «όλες οι μηχανές, από τον σιδηρόδρομο μέχρι τον φούρνο μικροκυμάτων και τις ψηφιακές τεχνολογίες, έχουν δημιουργηθεί για να εξοικονομήσουν χρόνο. Ωστόσο, όσο κι αν βρίσκουμε τρόπους να κάνουμε τα πράγματα σε συντομότερο χρόνο, τόσο αυξάνονται τα πράγματα που πρέπει τελικά να κάνουμε». Γιατί συμβαίνει αυτό;

Στο πλαίσιο του καπιταλισμού, ο χρόνος αποκτά έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα. Μπορούμε να ξεχωρίσουμε τις έννοιες του "χρόνου του ρολογιού" και του "χρόνου του εμπορεύματος"; Η επιδίωξη του καπιταλισμού για κέρδος και αποδοτικότητα, σε συνδυασμό με τη μισθωτή εργασία, οδηγεί σε

μια αυστηρή πειθαρχία του χρόνου του ρολογιού, όπου ο χρόνος των εργαζομένων μετριέται, ελέγχεται και εμπορευματοποιείται. Ο χρόνος γίνεται πολύτιμος πόρος που πρέπει να εκμεταλλευτούν οι καπιταλιστές για την εξαγωγή υπεραξίας.

Η επιβολή των προγραμμάτων εργασίας και η πίεση για την παραγωγή υπεραξίας μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο δημιουργούν εντάσεις και αποξένωση από την εργασιακή διαδικασία. Οι εργαζόμενοι υποβάλλονται συχνά σε πολλές ώρες εργασίας και σε επιτάχυνση, γεγονός που οδηγεί σε εντονότερη εκμετάλλευση και στην αίσθηση ότι ο χρόνος καταναλώνεται από την εργασία.

Έχουμε όμως και μία ιδιαίτερη συνθήκη - κάτι που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε ψηφιακό χρόνο. Ο Κ. Φουκς υποστηρίζει ότι πλέον η λεγόμενη οικονομία της προσοχής, καθοδηγούμενη από τη διαφήμιση και τον καπιταλισμό της επιτήρησης με βάση τα δεδομένα, μετατρέπει τον χρόνο σε πολύτιμο πόρο που πρέπει να συλλεχθεί, να νομισματοποιηθεί και να αξιοποιηθεί. Η συνεχής συνδεσιμότητα και οι απαιτήσεις της ψηφιακής εργασίας θολώνουν τα όρια μεταξύ εργασίας και αναψυχής, οδηγώντας σε μια κουλτούρα "πάντα μέσα".

Αυτή η συνεχής διαθεσιμότητα και η πίεση του χρόνου είναι που οδηγεί τους εργαζόμενους σε αλλοτρίωση, σε αυξημένο άγχος, επαγγελματική εξουθένωση και μια αίσθηση χρονικού αποπροσανατολισμού.

Αντιμέτωποι/ες με την συνθήκη του ψηφιακού χρόνου, με την άρση του χρονικού ορίου εργασίας και ξεκούρασης/αναψυχής - συνθήκες που κορυφώθηκαν μέσω των lockdowns - πρέπει να αναρωτηθούμε: Αυτή η αλλοτρίωση, σε τι επιλογές θα τους (μας) οδηγήσει; Είτε να βυθίζονται/βυθιζόμαστε μέσα της είτε να επιλέξουν/επιλέξουμε τρόπους και δυνατότητες υπέρβασής της. Μία νέα υποκειμενική συνθήκη μοιάζει να συγκροτείται για τους εργαζόμενους του δυτικού κόσμου (αναγνωρίζουμε ως έλλειψη ότι το κομμάτι αυτό είναι δυτικοκεντρικό), οι οποίοι βρίσκονται αντιμέτωποι με νέες κοινωνικές ταχυτήτες και τρόπους αλλοτροίωσης.

Τι σημασία έχουν αυτά, όμως; Μία από τις βασικότερες πρόσφατες εκπλήξεις για τα κύρια καπιταλιστικά κέντρα (ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Ευρωζώνη κοκ), ήταν η Μεγάλη Παραίτηση. Με έναυσμα το 2021 και την ημι-επαναλειτουργία των εμπορικών επιχειρήσεων, παρατηρήθηκε μια συνεχιζόμενη οικονομική τάση κατά την οποία οι εργαζόμενοι παραιτούνταν μαζικά και οικειοθελώς από τις δουλειές τους. Αυτή η τάση είχε κοινά χαρακτηριστικά καθώς μεταξύ των πιο συχνά αναφερόμενων λόγων παραίτησης συγκαταλέγονταν η μισθολογική στασιμότητα εν μέσω αύξησης του κόστους ζωής, οι περιορισμένες ευκαιρίες για επαγγελματική ανέλιξη, το εχθρικό εργασιακό περιβάλλον, η έλλειψη παροχών, οι άκαμπτες πολιτικές απομακρυσμένης εργασίας και η μακροχρόνια δυσαρέσκεια από την εργασία.

Πολλοί οικονομολόγοι περιέγραψαν τη Μεγάλη Παραίτηση ως κάτι παρόμοιο με μια γενική απεργία. Σήμερα, το γενικό επίπεδο απασχόλησης σε ορισμένες περιοχές έχει επιστρέψει ή και ξεπεράσει τα προ της πανδημίας ποσοστά. Η εκδήλωση, όμως, αυτής της τάσης κατέδειξε για πρώτη φορά μετά από δεκαετίες μία αναπάντεχη και μαζική "άρνηση της εργασίας". Και υποκείμενο που είναι

διαθέσιμο να αρνηθεί.

Ανατροπή ή Κατάρρευση;

Πού καταλήγουμε λοιπόν; Είναι πολιτικά σωστό να αναγνωρίσουμε ότι ο καπιταλισμός δεν θα καταρρεύσει από μόνος του και να ανοίξουμε το δρόμο για μια σοσιαλιστική εναλλακτική λύση. Αν πούμε, όμως, απλά ότι ο καπιταλισμός δεν καταρρέει αλλά ανατρέπεται, έχουμε αφήσει ανοιχτή μια σημαντική αντίφαση:

Αν η πορεία της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης αφεθεί χωρίς αριστερή αμφισβήτηση, μήπως τείνουμε να οραματιζόμαστε έναν καπιταλισμό που αναπτύσσεται διαρκώς χωρίς όρια; Με τον τρόπο αυτό, μήπως υιοθετούμε άθελά μας την ίδια προοπτική με την αστική ιδεολογία, η οποία υποθέτει απεριόριστη καπιταλιστική επέκταση;

Για παράδειγμα, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι μια πλήρως αυτοματοποιημένη κοινωνία, ικανή να επιτύχει τη μέγιστη παραγωγικότητα, δεν μπορεί να υπάρξει μέσα στα όρια του καπιταλισμού, δεδομένης της εγγενούς εξάρτησής του από την εκμετάλλευση της εργασίας. Αυτό που μπορεί να υπάρξει (και υπάρχει και σήμερα) είναι λίγες πρωτοπόρες επιχειρήσεις με υψηλά επίπεδα αυτοματοποίησης, με έναν τεράστιο όγκο από εταιρείες zombie αφενός, και το μεγαλύτερο κομμάτι της εργατικής τάξης, σε ανασφάλιστες και κακοπληρωμένες δουλειές από την άλλη.

Χρειάζεται ακόμη, να κάνουμε φανερό ότι η εκμετάλλευση της εργασίας από τον καπιταλισμό συμβαδίζει με την εκμετάλλευση της φύσης, καθώς τόσο η εργασία όσο και η φύση χρησιμεύουν ως πηγές αξιών χρήσης. Ωστόσο μόνο η εργασία είναι πηγή ανταλλακτικής αξίας. Καθώς ο καπιταλισμός εξελίσσεται, η εκμετάλλευση της φύσης εξαρτάται όλο και περισσότερο από την εκμετάλλευση της εργασίας, θέτοντας το πιεστικό ερώτημα: Μπορεί αυτός ο αέναος κύκλος εκμετάλλευσης να συνεχιστεί επ' αόριστον; Αν δεν μπορεί, μήπως η άρνηση της εργασίας αναδεικνύεται παράλληλα και σε στρατηγική για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής;

Για να το πούμε ξεκάθαρα: Αν και φαίνεται απίθανο να καταρρεύσει ξαφνικά ο καπιταλισμός, οδηγώντας στον σοσιαλισμό, υπάρχει αναμφισβήτητη αξία (για όσους θέλουν να τον ανατρέψουν) στην κατανόηση της αυτοκαταστροφικής δυναμικής του. Αναγνωρίζοντας αυτές τις δυναμικές, συμφιλιωνόμαστε με τους ιστορικούς περιορισμούς που καθιστούν τον καπιταλισμό ένα πεπερασμένο σύστημα, το οποίο τελικά, αργά ή γρήγορα (εφόσον δεν καταστρέψει τον πλάνητη), θα δώσει τη θέση του σε κάποιον διάδοχο τρόπο κοινωνικής οργάνωσης. Η φύση αυτού του επόμενου συστήματος παραμένει αβέβαιη. Θα είναι το διάδοχο σύστημα απελευθερωτικό, υπερβαίνοντας την εκμεταλλευτική φύση του καπιταλισμού; Ή θα εισάγει νέες και αδιανόητες μορφές εκμετάλλευσης; Αυτό το κρίσιμο ερώτημα εξαρτάται από τη δυναμική της ταξικής πάλης - τις συνεχιζόμενες μάχες εξουσίας μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών τάξεων. Η έκβαση αυτών των αγώνων θα καθορίσει την πορεία και τον χαρακτήρα του συστήματος που θα ακολουθήσει.

Σε αυτές τις αντιφάσεις του καπιταλισμού, αλλά και στις εγγενείς τάσεις που αναπτύσσονται ώστε ανεμικά για το ξεπέρασμά του, οφείλουμε να οικοδομήσουμε μία στρατηγική πολιτική πρόταση. Αν «ο

κομμουνισμός είναι η κίνηση που καταργεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων», τότε τα υλικά για την αυριανή κοινωνία υπάρχουν στο σήμερα.

Τι να κάνουμε: Ασκήσεις Ριζοσπαστικής Φαντασίας

Αντί συμπεράσματος με βάση όσα γράψαμε παραπάνω, θεωρούμε αναγκαίο η αριστερά να οξύνει τη φαντασία της στο σκέλος της κοινωνικής αναπαραγωγής. Ας το ονομάσουμε ασκήσεις ριζοσπαστικής φαντασίας:

Έστω ότι μία άγκυρα εκατοντάδων τόνων, χτυπάει και χαλάει υποθαλάσσια καλώδια του internet. Η ζημιά δεν μπορεί να αποκατασταθεί άμεσα. Τι θα άλλαζε στις κοινωνίες μας;

Έστω ότι κάποιος κάνει σαμποτάζ και καταστρέφουν έναν από τους βασικούς αγωγούς φυσικού αερίου στον πυρήνα του δυτικού κόσμου. Πως θα ζεσταθούμε, θα κινηθούμε και θα δουλέψουμε;

Έστω ότι οι τιμές δεν πέφτουν ανεξαρτήτως της πολιτικής των επιτοκίων των κεντρικών τραπεζών. Πως θα απαιτούνται λιγότερα για την αναπαραγωγή και τη βελτίωση των ζωών μας;

Αυτές οι ασκήσεις, λίγο προβοκατόρικα εκφρασμένες, είναι όλες πραγματικά γεγονότα των τελευταίων μηνών. Είναι γεγονότα, τα οποία οι καπιταλιστές είτε δεν προέβλεπαν, είτε προκάλεσαν μέσω του ανταγωνισμού τους, είτε βρέθηκαν αντιμέτωποι και είχαν σχέδια διαχείρισης που δεν λειτούργησαν. Οι απαντήσεις που έδωσαν, όμως, πρώτον, δόθηκαν χωρίς κάποια εναλλακτική φωνή να ακούγεται αντιπαραθετικά εκφράζοντας ένα άλλο σχέδιο και, επιπλέον, δόθηκαν ως εγγυήσεις για την αναπαραγωγή της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων. Η υπόθεση της ανατροπής απαιτεί φαντασία, έρευνα και αγώνα.

Έστω, λοιπόν, ότι ο κόσμος θα γίνει δικός μας - όπως ζητάει η ταινία «Το Μίσος».

Πρέπει να σκεφτούμε τι θα κάνουμε με αυτόν.

Σημείωση.

1. Οι εταιρείες ζόμπι είναι υπερχρεωμένες επιχειρήσεις που, αν και παράγουν μετρητά, μετά την κάλυψη των λειτουργικών εξόδων και των σταθερών εξόδων (μισθοί, επιτόκια, ενοίκια) έχουν αρκετά κεφάλαια μόνο για να εξυπηρετήσουν τους τόκους των δανείων τους, αλλά όχι το ίδιο το χρέος.

Αναφορές

Evgeny Morozov, *Critique of the Techno-Feudal Reason*

Bruce Bimber, *Karl Marx and the Three Faces of Technological Determinism*

Karl Marx, *Critique of the Gotha Programme*

Karl Marx, *Machinery and Large-Scale Industry*, Capital Volume I, Chapter 15

Hartmut Rosa, *Alienation and Acceleration: Towards a Critical Theory of Late-modern Temporality*

Christian Fuchs, *Critical Theory of Communication: New Readings of Lukács, Adorno, Marcuse Honneth and Habermas in the Age of the Internet*

Axel Honneth, *The struggle for recognition*

Georg Lukacs, *History & Class Consciousness*

*Ο **Αντώνης Φάρας** είναι Υποψήφιος Διδάκτορας στο ΕΚΠΑ στο αντικείμενο Σπουδών Επιστήμης και Τεχνολογίας, Οικονομολόγος & μέλος του Πανελλαδικού Συντονιστικού της Αναμέτρησης Οργάνωσης για μια Νέα Κομμουνιστική Αριστερά